

1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI

Ferit BAĞCI*

Öz

Bu çalışmada uluslararası sistemdeki doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ev sahibi ülkeye olan faydaları, yabancı yatırımların teşviki amacı ile 24 Ocak 1980 Kararları sonrası Türkiye'de yapılan yasal düzenlemeler, uluslararası doğrudan yabancı yatırım hareketleri ve Türk dış politikasına etkileri incelenmiştir. 1980 sonrası Türkiye'deki uluslararası doğrudan yabancı yatırım girişleri; yasal düzenlemeler ve anlaşmalar, yatırım yapan ülkeler ve yatırım yapılan sektörler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Uluslararası doğrudan yabancı yatırımların, Türk dış politikasına olan etkileri dikkate alınarak, yabancı sermayenin hangi durumlarda, hangi sektörlerde, hangi şartlar öne sürülerek ve ne şekilde kabul edilmesi gerektiği tartışılmıştır. Türkiye'nin kararlı bir dış politika izleyebilmesi ve bölgesinde başat aktör olabilmesi için, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişlerinin teşvik edilmesi ancak devletin yönlendirici olması ve stratejik öneme sahip tesis ve sektörlerde yabancı sermayeye sınırlamalar getirilmesi gerektiği sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım, Doğrudan Yabancı Yatırım, 24 Ocak Kararları, Dış Politika, Strateji.

FOREIGN INVESTMENT MOVEMENTS IN TURKEY IN THE POST-1980 ERA AND THEIR REPERCUSSIONS ON FOREIGN POLICY

Abstract

The advantages of the foreign direct investments to the host country in the international system, the legal amendments made in Turkey especially after the '24 January 1980' with the pursuit of fosterage of the foreign investment, the flow of the international foreign direct investment movements and its effects to Turkish Foreign Policy will be the subject matters of this study. The foreign direct investment to Turkey particularly after 1980, the legal amendments are evaluated within the framework of the investor countries and the sectors invested. The optimum ways of foreign direct investments, the terms that must be obligatory for the investors, the sectors available for the investments are analyzed by taking the effects of foreign direct investments to foreign policy. Eventually it was thought that it is an appropriate decision to encourage foreign direct investment in such a way state's role of guidance and control remain intact. The limitation to the specialization of the strategic institutions should be implied so as to follow determined and consistent foreign policy and to be able to gain leadership in the region and beyond.

Key Words: Investment, Foreign Direct Investment, Decisions of 24 January, Foreign Affairs Policy, Strategy.

* Hv.Kont.Ütğm., SAREN, 2008-2009 Uluslararası İlişkiler 2'nci Sınıf Öğrencisi.

Giriş

Günümüzde uluslararası sermaye akımları; ülkelerin ekonomik, politik ve sosyal yaşamlarını etkiler duruma gelmiştir. Bu akımlardan özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımları, sadece gelişmekte olan değil, gelişmiş ülkeler tarafından da talep edilmektedir. Küreselleşme olarak adlandırılan bu sistemin en önemli unsuru, sermaye akımının sahip olduğu dinamik yapıdır.

Sanayileşme ve kalkınma politikalarında yabancı sermayeye biçilen rol, önemli bir tartışmayı beraberinde getirmekte olup, sermayenin ulusal niteliği ile uluslararası sermaye arasındaki rekabetin hangi ölçütlere göre düzenleneceği ve ulusal yapının uyum kapasitesinin nasıl arttırılacağı, özellikle kalkınma aşamasındaki ülkelerin çözmesi gereken en önemli sorunlardan birisidir. Yabancı sermayenin hangi koşullarda geleceği ve ne şartlar ile ülkeye katma değer sağlayacağı önem arz etmektedir. Uluslararası sistemde, yatırım yapılacak cazip bir ülke olmak ve bu yabancı sermaye yatırımları akışının sürekliliğini sağlamak için, ekonominin tüm kapılarının sonuna kadar açılması, özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış politikalarını olumsuz şekilde etkileyebilir. Bu nedenle bu çalışmada, Türkiye'deki yabancı sermaye hareketleri, teşvik amacı ile yapılan düzenlemeler, devletin etkinliği ve bu bağlamda yabancı sermaye yatırımlarının Türk dış politikası üzerindeki etkileri ve bu etkilerin nasıl ve hangi yollarla giderilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Türkiye bu sorundan kurtulmak amacıyla, 24 Ocak kararları çerçevesinde yeni bir yaklaşımı benimsemiştir. 24 Ocak kararları, Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund, IMF) destekli istikrar politikalarından ve Dünya Bankası (World Bank, WB) destekli yapısal değişim öngören tedbirlerden oluşmaktadır (Köse, 2002, s. 120). Beklentinin; ulusal sermayenin, uluslararası rekabet gücünü daha da arttıracak olmasına rağmen, süreç içerisinde kimi alanlarda tamamen bağımlılık ve "sömürü" ilişkisine dönüşen bir sonuca ulaşıldığı görülmektedir. Bu durum salt iktisadi alan için değil, aynı zamanda siyasal, hukuksal ve sosyal alanda da devletin yeniden yapılanmasını gerektirecek bir etki yaratmıştır. Özellikle "**küreselleşme**" söylemi çerçevesinde devletin zayıflatılmasına yol açan bu politikanın, dış

politika alanında da etkili olduğu görülmektedir. Yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye çekilmesi amacı ile yapılan düzenlemeler neticesinde teşvik sisteminde, kamu yatırımlarının sektörel dağılımında ve dış ticaret politikasında kamu kesiminin ağırlığı ve etkinliği özel sektöre kaydırılmıştır. Ancak, korumacı ekonominin kazandırmış olduğu rekabetsiz ve risksiz çalışma alışkanlıkları nedeniyle, özel sektör bu yeni yapılanmaya geçişte zorlanmış ve özellikle üretim sektöründe düşüş yaşanmıştır. Para piyasalarındaki kısa vadeli ve faizi yüksek getiriler, sermayenin üretime yönelmesini engellemiş ve yatırımcılar “**paradan para kazanma**” yöntemini tercih etmiştir. 5 Nisan 1994 kararları öncesi yaşanan bu kriz nedeniyle devletin ekonomi içerisindeki rolü tekrar ele alınmıştır. 1995 Mart'ta imzalanıp, 1996 Ocak'ta uygulamaya geçilen Gümrük Birliği (GB) ile yabancı sermaye girişinde artış gözlenmiştir. Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülkeler, üyelikleri ile eş zamanlı ya da daha sonra GB'ye katılmışlar ve AB bu katılım ile birlikte bu ülkelere mali yardımda bulunmuşken, Türkiye AB'ye girmeden önce GB'ye dâhil olmuş ve mali yardım alamamıştır. Yabancı sermaye istihdam yaratmak, üretim yapmak, fabrika açmak yerine daha kolay ve kâr payı yüksek olan mal ithal etme ve satma yolunu tercih etmiştir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY) teşvik kapsamında 24 Ocak kararları ile başlayan yasal düzenlemeler, uluslararası sistemdeki doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) ve Türkiye'deki yabancı sermaye hareketleri ile eş zamanlı olarak incelenmiştir. Çalışmada Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) Raporları, yapılan düzenlemeler bağlamında yürürlüğe giren kanun ve yönetmelikler, Hazine Müsteşarlığı ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü yayınlarından ve raporlarından istifade edilmiştir. 24 Ocak kararları ile başlayan bu süreçte ulusal sermayenin etkinliğinin azaldığı görülmekte ve özellikle stratejik öneme sahip kurumların yabancı sermaye tarafından özenle takip edildiği ve bu kurumların yabancı sermayeye geçtiği gözlenmektedir. Devletin, ekonomi ve yabancı sermaye yatırımlarının yönlendirilmesi aşamasındaki etkinliğinin azalması neticesinde meydana gelen bu durum, dış politikada kararlı ve istikrarlı bir duruş gösterilmesine engel olabilir. Uluslararası sistemde, iktisadi anlamda, ülkelerin sınırlarının kaldırılmasını öngören aktörlerin

ise ulusal çıkarlarını dikkate alarak, stratejik öneme sahip tesis ve sektörlerle yabancı sermaye girişini yasaklamakta veya sınırlama getirdikleri görülmektedir. Bu çerçevede; devletin ekonomideki etkinliği sağlanarak yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi, stratejik konumdaki tesis ve sektörlerde yerli sermayenin etkin kullanılarak kararlı bir dış politika uygulanabileceği incelenmiştir.

1. Küreselleşme, Çok Uluslu Şirketler, Yatırım ve Doğrudan Yabancı Yatırım

Küreselleşme ile birlikte dünya piyasasında uluslararası yatırımların sürekli bir artış içinde olduğu görülmektedir. ABD Savunma Bakanlığı'na, Özel Harekât Komutanlığı'na ve Birleşik Kuvvetler Komutanlığı'na danışmanlık, Kuvvet Komutanlıkları'nda, İstihbarat Servisleri'nde ve Kongre'de konferanslar veren Thomas P.M.Barnett'e (2006, s.17) göre küreselleşme: *"Dünya ölçeğinde entegrasyon ve artan ticaret, sermaye, fikir ve insan akımlarıdır. 11 Eylül'e kadar ABD hükûmeti küreselleşmeyi esas olarak iktisadi bir kurallar dizisi olarak tanımlama eğilimindeydi. Fakat terörizme karşı küresel savaş sayesinde şimdi anlıyoruz ki, benzer şekilde, bir güvenlik kuralları dizisinin de açık şekilde tebliği ve dayatılması da küreselleşme için zorunluluk."* Bu tanım ile küreselleşmenin sadece iktisadi anlamda olmadığı ve önüne "küreselleşme" kelimesi konulan her kavramın, uluslararası sistemde bir dayatmayı ve zorlamayı da beraberinde getirmekte olduğu görülmektedir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2000, s. 1) giriş bölümünde küreselleşme: *"Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir."* şeklinde ifade edilmiştir.

Çeken (2003, s. 1) iktisadi çerçevede küreselleşmeyi, sermayenin ulusal boyuttan uluslararası boyuta geçmesi ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımı şeklinde tanımlamaktadır. Bir diğer ifadeyle ekonominin küreselleşmesi, tüm ülkelerin ekonomi piyasalarının dünya piyasaları ile uygun hâle getirilmesi ve tek piyasa oluşumunun sağlanmasını ifade etmektedir. Mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı ve serbest piyasanın sağlanması amacı ile yabancı sermayenin, ülkelere girişlerinin önündeki engellerin kaldırılması Gümrük Tarifeleri ve

Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi kuruluşlar ve ikili anlaşmalar (Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları) ile ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

DYSY'nın gerçekleşmesini sağlayan Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ, Trans National Corporations, TNCs veya Multi National Corporations, MNCs) birden fazla ülkede katma değer yaratarak, katma değer yarattığı yatırımları kontrol eden şirketlerdir (Arıkan, 2006, s. 13). Bugünkü anlamda ÇUŞ'ların ortaya çıkması, özellikle II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlamıştır. Savaş ile birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler, ülkeler arasındaki mesafelerin daha kısa zamanda kat edilmesini sağlamıştır. Havacılık sanayisinin hız kazanması, postacılık hizmetlerinin gelişmesi gibi ulaşım ve haberleşmede yaşanmış olan bu ilerlemeler, şirketlerin uluslararası boyutlarda faaliyet göstermelerine sebep olmuştur. ÇUŞ'lar tarafından gerçekleştirilmekte olan DYSY önceleri gelişmiş olan ülkeler arasında gerçekleşmekte iken, günümüzde gelişmekte olan ülkeler de yabancı sermayenin ülkelerine gelmesi amacı ile çeşitli çalışmalar ve düzenlemeler yapmaktadırlar.

İçinde bulunduğumuz dönemde uluslararası yatırımların önemli kısmı; Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Doğu-Güney Doğu Asya-Pasifik ülkelerinde gerçekleşmektedir. Dünyanın her bölgesine dağılmış olan ÇUŞ'ların merkezi, kendi ülkelerinde bulunmaktadır. Her ne kadar küreselleşme, sınırların kalktığı şeklinde yorumlansa da; aslında bu şirketler, ulus devlete tabidirler ve ulusal çıkarlarını her şartta korumaktadırlar (Aktan ve Vural, 2006, s. 36). Arıkan (2006, s. 3), günlük hayatımız da dâhil pek çok zaman kullandığımız yatırımı; iktisadi anlamda, ekonomide herhangi bir dönem içerisinde üretim araçları toplamını yani üretimi arttırmaya yönelik tüm harcamalar şeklinde açıklamaktadır. Bulunduğu ülke sınırları dışındaki pazarlara açılmak isteyen bir şirketin önünde üç seçenek vardır. Birincisi; üretimi bulunduğu ülkede yaparak, mallarını yabancı ülkeye ihraç etmek, ikincisi; piyasasına girmek istediği ülkedeki bir şirkete kendi teknolojisini ve marka ismini vererek lisans anlaşması yapmak ve üçüncüsü ise; girmek istediği piyasaya doğrudan sermaye yatırımı yapmaktır (Oksay, s. 1).

17.06.2003 tarihinde Resmî Gazete (R.G.)'de yayımlanan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu (2003) Madde 2'de yabancı yatırımcı ve doğrudan yabancı yatırım şu şekilde açıklanmıştır: “Yabancı yatırımcı, Türkiye’de DYY yapan, yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarını ve yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşları kapsamaktadır. DYY; yabancı yatırımcı tarafından, yurt dışından getirilen; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca (TCMB) alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye, şirket menkul kıymetleri (devlet tahvilleri hariç), makine ve teçhizat, sınai ve fikrî mülkiyet hakları, yurt içinden sağlanan; yeniden yatırımda kullanılan kâr, hasılat, para alacağı veya mali değeri olan yatırım ile ilgili diğer haklar, doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla; yeni şirket kurmayı veya şube açmayı, menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az %10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmayı ifade etmektedir.” (4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu)

Karagöz’e göre (2007, s. 2), DYY’ler hedeflerine göre üç farklı çeşide ayrılabilir:

“Piyasa Öncelikli / Yatay Doğrudan Yabancı Yatırımları: Piyasa Öncelikli YDYY’de yatırımcı şirket faaliyet göstermekte olduğu sektör dâhilinde, sahip olduğu tesislerin benzerlerini ev sahibi ülkede kurarak, gittiği ülkenin doymamış piyasasına girerek kazanç sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kazançla birlikte, ev sahibi ülke tarafından yabancı sermaye için cazip olmak amacı ile sunulan fırsat ve avantajlardan da faydalanabilir.

Kaynak Öncelikli / Dikey Doğrudan Yabancı Yatırımları: Kaynak Öncelikli DDYY’de temel eğilim ham madde ve tüketiciye (piyasaya) yakın olmak şeklindedir. Ham maddeye yakın olmak geriye-dikey DYY, tüketiciye yakın olmak ileri-dikey DYY olarak adlandırılabilir.

Holding Doğrudan Yabancı Yatırımları: Hem Piyasa Öncelikli (yatay) hem de Kaynak Öncelikli DYY (geriyelileriye dikey) özelliklerinin her ikisine de sahip olan yatırımlardır.”

2. Yabancı Sermayenin Faydaları

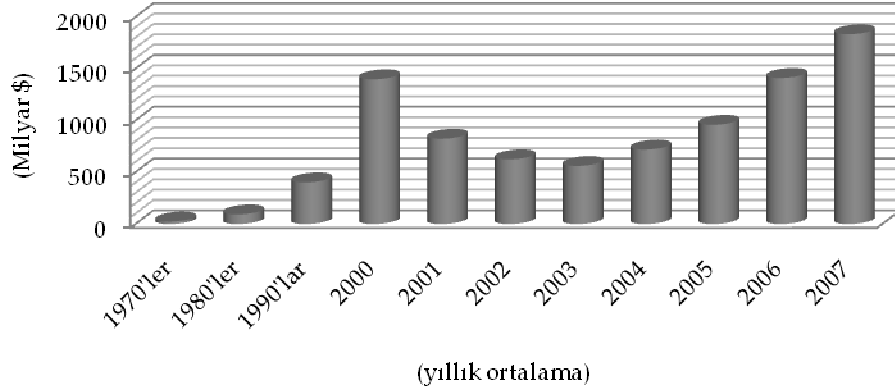
Küreselleşme ile birlikte ticaret ve ekonomide liberalleşmenin hız kazanması neticesinde serbest dolaşım artmış, ticaret serbestleşmiştir. Şirketler ve sektörler arası iletişimde gelişmeler yaşanmış, sınırlar ötesi yatırımlar yükselmiştir. Ekonomik bağlamda sınırlar kaldırıldıkça şirketler daha ucuz ve daha kaliteli ürün ve hizmet sunma rekabetine girmişlerdir. Gelişmiş ülkelerin bünyesindeki şirketler, daha ucuz iş gücü, daha ucuz ham madde ve de yeni pazarlara açılmak amacı ile teknoloji ve sermaye transfer etmeye başlamışlardır.

Yılmaz'a (2006, s. 175) göre; DYY yapan kişi, gittiği ülkede kalıcı yatırımlar yaparak, bulunduğu ülkenin iş riskinden ve fiziki şartlarından etkilenmektedir. DYY konusuna ev sahibi ülke ve yabancı yatırımcı açısından iki farklı bakış açısıyla yaklaşılabilir. Geçmişte yabancı sermaye yalnızca sermaye açığı, üretim yetersizliği, işsizlik, ucuz iş gücü, ucuz ham madde, döviz rezervlerinin azlığı gibi sebeplere bağlı olarak ev sahibi ülke tarafından beklenmekte idi. Artık günümüzde bu beklentiler daha da artmıştır. İnsan kaynaklarını geliştirmek, sağlıklı bir rekabet ortamı yaratmak, ülkeye yeni teknolojiler kazandırmak, doğal kaynakları değerlendirmek, yönetim ve üretim bilgisinde gelişmek ve sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak ev sahibi ülkenin beklentilerinden önemli olanlarıdır (Oksay, s. 4). Ucuz iş gücü, ucuz sermaye, kaynaklara yakın olma ve piyasaya dâhil olarak kazanç elde etme ise yabancı yatırımcının hedefleri olarak sayılabilir. Ülkenin sahip olduğu ucuz ve kalifiye iş gücü, ham madde kaynakları, iç pazarın büyüklüğü, gelişmiş pazarlara yakınlığı ve ulaştırma-haberleşme imkânları doğrudan yabancı sermaye girişlerini etkileyen önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, ülkedeki makro ekonomik istikrar, yabancı sermaye mevzuatı, ülkenin sağladığı teşvikler, vergi politikası ve vergi oranları ile dış ticaret politikaları yabancı yatırımcıların kararlarını etkileyen temel faktörlerdir (Özyıldız, 1998, s. 3).

3. 1980 Sonrası Türkiye'de Yabancı Sermaye Hareketleri ve Yapısal Düzenlemeler

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) 2008 Dünya Yatırım Raporu verilerine göre, dünya genelinde Uluslararası Doğrudan Yatırım (UDY) girişleri 2007 yılında bir önceki yıla göre %30 artışla 1,833 trilyon ABD doları olmuştur (Şekil-1). Böylece UDY girişleri, 2000 yılından sonra ilk defa 2006 yılında ulaşılan 1,4 trilyon ABD dolarını aşarak en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu artışın nedenleri:

- “Yüksek büyüme rakamları ile güçlü kuramsal performanslar,
 - Yeniden yatırıma dönüştürülen kazançlar,
 - ABD dolarının diğer belli başlı para birimleri karşısında değerinin düşmesi,
 - Global krizin henüz tam olarak yansımamış olmasıdır”
- (UNCTAD, 2008, ss. 253-256).

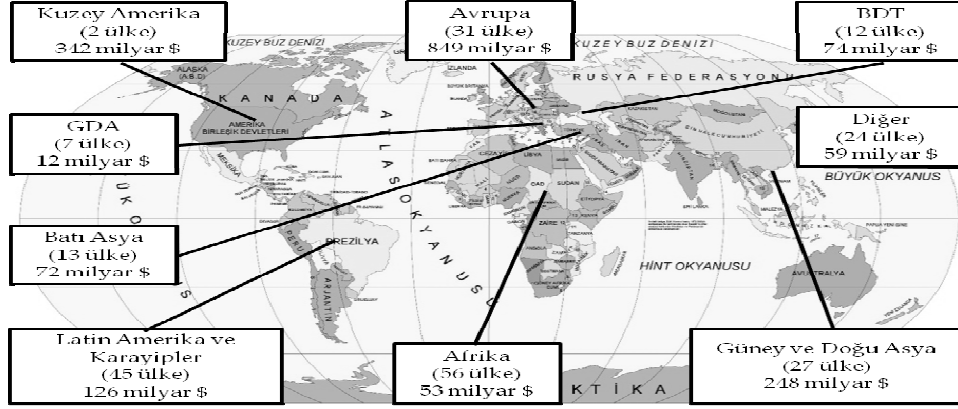

Şekil-1: Dünyada Uluslararası Doğrudan Yatırımlar.
Kaynak: UNCTAD 2008 Dünya Yatırım Raporu.

Uluslararası Yatırımcılar Derneği'nin (YASED), UNCTAD 2008 Dünya Yatırım Raporu verilerine göre hazırlamış olduğu sunumda; 2007 yılında gerçekleşmiş olan UDY girişleri bölgeler itibari ile

1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI

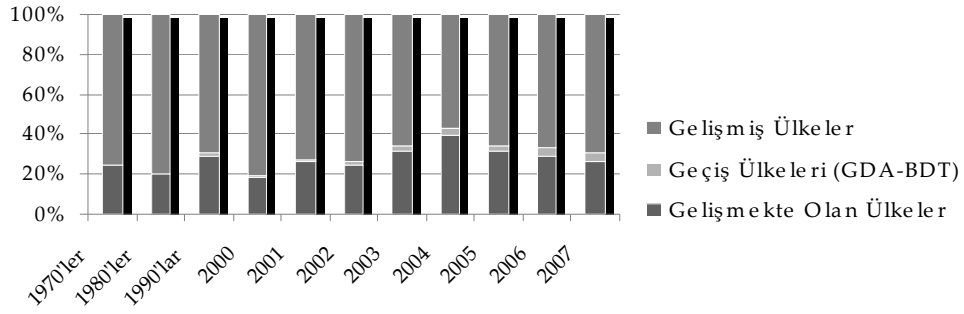
incelendiğinde, Avrupa'nın 849 milyar ABD doları ile en fazla payı alan bölge olduğu görülmektedir (YASED, 2008, s. 14) (Şekil-2).

Şekil-2: Bölgeler İtibarı ile Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (2007)
Kaynak: UNCTAD 2008 Dünya Yatırım Raporu.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin, ekonomik kalkınma ve sürdürülebilir bir büyüme sağlayabilmeleri için en etkin yol dış finansman kaynaklarıdır. Uluslararası bankaların sundukları finansmanlar, uluslararası portföy yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımlardan oluşan dış finansman kaynaklarından en uygun olanı, teknoloji transferi de gerçekleşmesi bakımından doğrudan yabancı yatırımlardır (Karagöz, s. 3). UNCTAD 2008 Dünya Yatırım Raporu'na göre: "2007 yılında UDY girişleri; gelişmiş ülkelerde %33 artışla 1,248 milyar ABD dolarına, gelişmekte olan ülkelere %21 artışla 500 milyar ABD dolarına ve geçiş ekonomilerinde %50 artışla 86 milyar ABD dolarına ulaşmıştır." (UNCTAD, 2008, s. 3) (Şekil-3).

1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI

Şekil-3: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin
Uluslararası Doğrudan Yatırımlardan Aldıkları Pay.
Kaynak: UNCTAD 2008 Dünya Yatırım Raporu.

Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası doğrudan yatırımlardan sağladıkları payın artmakta olduğu gözlenmektedir. Ancak, Türkiye'nin artmakta olan bu paydan gerekli ve yeterince faydalanamamış olduğu bir gerçektir. Türkiye bu durumdan kurtulmaya, 24 Ocak kararları çerçevesinde yeni bir yaklaşım getirmiştir. İthal ikameci, dışa kapalı, kamu müdahalesinin yoğun olduğu bir ekonomik yapıdan, ihracata dönük sanayileşme yaklaşımını benimseyen, dışa açık, serbest piyasa koşullarının hâkim olduğu bir ekonomik düzene geçiş için yapısal düzenlemeler amaçlanmıştır.

24 Ocak 1980 istikrar tedbirlerinin alınmasının en önemli sebebi, reel sektörde üretim girdilerinin özellikle yurt dışından sağlanmasında karşılaşılan sorunlar nedeni ile yaşanan bunalımlar olup, bu bunalımlardan kurtulmak amacı ile üretim girdileri için rekabet ortamının yaratılması ve kaynakların etkinleştirilmesi planlanmıştır. Belirlenen bu hedefe ulaşmak için; kamunun ekonomide yaratmış olduğu yükü azaltarak, özel kesimin ön plana çıkarılması, dış ticaretin serbestleştirilmesi, sermaye piyasasının kurularak mali araçların çeşitlendirilmesi, bankacılık sektörünün rekabete açılması, pozitif reel faiz uygulamasına geçilmesi, KDV uygulamasının başlatılması, ithalatın serbestleştirilmesi, yabancı sermaye girişinin kolaylaştırılması gibi

düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Köse, 2002, s. 121). 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar tedbirleri kapsamında, uluslararası yatırımlar için cazip bir ülke olmak amacı ile düzenlemeler yapılmıştır. 8/168 sayılı “Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi” 25.01.1980 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Çerçeve Kararları 1986 ve 1992’de iki defa değişikliğe uğramıştır. 86/10353 sayılı kararname ile sadece, toplam yabancı sermaye yatırım miktarı 50 milyon ABD doların üzerinde olan yatırımlar için Bakanlar Kurul Kararı öngörülmüştür (Çeken, 2003, s. 105).

24 Ocak kararları alınmasından bir süre sonra girilen ara rejim döneminde işçi sendikalarının faaliyetlerinin kısıtlanması ve siyasi partilerin kapatılması alınan kararlara muhalefetsiz bir ortam yaratarak uygulamaya geçiş sürecini hızlandırmıştır. Ancak yapılan tüm bu düzenlemelere rağmen özel sektör gerekli girişimlerde bulunamamış, üretimde düşüş yaşanmıştır. Bunun en önemli nedeni, özel sektörün, risksiz ve rekabetsiz piyasa düzenine alışmış olmasıdır. Para piyasalarındaki kısa vadeli ve faizi yüksek getiriler, yatırım yapılmasını engellemiştir (Köse, 2002, s. 122). Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi bağlamında yapılan düzenlemelerden en önemlilerinden birisi de 11 Ağustos 1989’da kabul edilen “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar” (1989) ile döviz ve efektif hareketleri üzerindeki kısıtlamaların hemen hepsinin kaldırılmasıdır. Bu karar ile yerleşik olmayanlara da döviz mevduat hesabı açma hakkı tanınmış, bankaların özel dış borçlanmalarının önü açılmış ve altın ithalinin serbestleştirilmesi sağlanmıştır (Kula, 2003, s. 145).

Türkiye’de 24 Ocak 1980 tarihinde başlayan sermaye hareketlerinin liberalizasyonunun, mali piyasalar ve bankacılık sektöründeki sıkıntıların yaşandığı ve dengelerin tam olarak oluşmadığı, kısacası, temel yapısal sorunların tam olarak çözülmediği bir dönemde gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen tüm bu düzenlemeler neticesinde, 1990’lı yıllarda sermaye hareketleri ile karşılaşmıştır. Fakat bu hareketlenme, doğrudan yabancı sermaye hareketi şeklinde değil, uygulanmakta olunan yüksek faiz ve sabit kur rejiminden kazanç sağlamak isteyen kısa vadeli sermaye olarak gerçekleşmiştir. Yaşanan tüm bu sıkıntılar,

Türkiye'nin 1994 krizine girmesinde büyük rol oynamıştır (Cihan, 2005, s. 98).

5 Nisan 1994 Kararları ile amaçlanan; devletin iktisadi çerçevedeki rolünün yeniden belirlenmesidir. Devletin; üretim yaparak, kaynak dağıtan yapısı yerine, sosyal dengeleri dikkate alarak piyasa kurallarının işlemlerini sağlayan bir yapıya geçiş öngörülmüştür. Krizin oluşumuna büyük etkisi olan kısa vadeli uluslararası sermaye hareketlerinin kontrolüne yönelik tedbirler alınmıştır (Köse, 2002, s. 124). Yazara göre, yapılan yeni düzenlemelerin en önemlileri; yabancı sermayenin kapsamının genişletilmesi ve Türk Telekom'un özelleştirilmesine yönelik ilk yasal dayanağın oluşturulmasıdır (Köse, 2002, s. 121). Yabancı sermaye açısından cazip bir ülke olmak adına alınan kararlar ve yapılan düzenlemelerin yanında; 1994 yılında Rekabeti Koruma Kanunu (1994) kabul edilmiş ve Rekabet Kurulu oluşturulmuştur. Fikrî ve sınai mülkiyet haklarının korunması konusunda önemli adımlar atılmış, Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur (Çeken, 2003, s. 107). 07.06.1995 tarihinde yürürlüğe konulan 95/6990 karar sayılı "Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı" (1995) ile birlikte yapılan son düzenlemeler ile yabancı yatırımcılara, tekel veya özel imtiyaz teşkil etmemek kaydıyla, Türk özel sektörüne açık her alanda, her türlü mal ve hizmet üretimine yönelik faaliyetlerde bulunabilme serbestliği getirilmiştir.

Türkiye - Avrupa Ekonomik Topluluğu¹ (AET) Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında kabul edilen ve 1 Ocak 1996 itibarıyla dâhil olunan GB, uygulamada sanayi ürünlerini kapsamaktadır. Tam bir GB için, anlaşmalarda da öngörüldüğü gibi, sadece sanayi ürünlerinin değil, kişilerin ve hizmetlerin de serbest dolaşımının esas alınması gerekmektedir. Ancak, bunlar çeşitli gerekçelerle engellenmiştir. Bu engellemelerin yanında, GB ortaklığının gereği olarak anlaşmalarla taahhüt edilen, hibe veya kredi şeklindeki mali yardımlar ile teknik destekler de verilmemiştir. Oysa aynı yıllarda,

¹ AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu); 1967'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) fizyonu neticesinde Avrupa Topluluğu (AT), 1992 yılında ise Avrupa Birliği (AB) adını almıştır.

çok önceden AB'ye üye olan bazı ülkeler, yüklü miktarda yardımlar da alarak GB'ye girmişlerdir. Bir başka ifade ile GB'ye katılmaya uygun olmayan ülkeler AB'ye üye olarak kabul edilirken, GB'yi gerçekleştiren Türkiye üyeliğe layık görülmemiştir. Sadece sanayi mallarına dayanan bu ilişkiye GB denemeyeceği ortadadır. Ancak böylesi bir sonuç iki tarafın da işine gelmiştir. Türkiye açısından dönemin yöneticilerine göre, bu karar Türkiye'nin AB üyeliğinin sigortası olacaktır. AB ise konuya tümüyle kendi menfaati açısından bakmıştır. Bu tarihe kadar olan dönemde Türkiye, AT ile karşılıklı olarak ortak gümrük vergisi, eş etkili vergi ve miktar kısıtlamalarını kaldırmış, ancak AB dışındaki ülkelerle ticaretinde serbest bırakılmıştır. İşte GB'nin son dönemine geldiğinin ilan edilmesiyle birlikte Türkiye'ye, üçüncü ülkelere karşı da ortak gümrük tarife uygulaması mecburiyeti konmuştur. Burada üçüncü ülkelerle anlaşmayı yapan ya da yapacak olan iradenin içinde bulunmak, sadece uygulayıcı değil aynı zamanda karar alıcı aktörlerin arasında yer almak önemlidir. Ancak Türkiye AB üyesi olmadığı için bu iradede yer alamamış, AB ülkelerinin, kendi çıkarları doğrultusunda yaptığı anlaşmaları kabul etmek zorunda bırakılmış, böylece de dış ticaret rejimimiz tümüyle AB'nin kontrolüne geçmiştir (ATO, s. 4; *ayrıca bk.*, Karluk, 2007, ss. 451-479; İnan, 2004, ss. 85-86; Bilge ve Ersel, 2007, s. 6; Dinçer, 2008, s. 12).

Çok taraflı yatırım anlaşması (Multilateral Agreement on Investment, MAI), İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD)'nin girişimleri sonucunda çok sayıda ülkenin katılımıyla hazırlanan çok taraflı yatırım anlaşması taslağıdır. Temel olarak MAI, yabancı sermayenin ülkeye girmeden önceki durumundan, izin aşamasından, uyumsuzluk aşamasına kadar pek çok bölümü ve konuyu kapsayan bir taslak olarak dikkat çekmektedir. MAI'nin taslağında yer alan en dikkat çekici maddelerden bir tanesi "**Millî İşlem İlkesi**" diğeri de "**En Fazla Tercihli Ülke İlkesi**"dir. Millî işlem ilkesine göre; bir ülkeye giren çok uluslu sermaye, o ülkenin kendi sermayesine tanıdığı avantajların hepsine sahip olacaktır. Hiç bir ülke, çok uluslu yatırımlara sağladığı avantajlardan daha fazlasını kendi sermayesine sağlayamayacaktır. En fazla tercihli ülke ilkesine göre ise; bir ülkeye giren tüm çok uluslu sermaye aynı avantajlara sahip olacaktır. Hiç bir ülke, herhangi birçok

uluslu yatırıma diğerlerinden daha avantajlı bir ortam sağlayamayacaktır. Sadece bu iki maddede, çok uluslu sermayenin hem gittiği ülke sermayesine karşı, hem de çok uluslu sermayelere karşı kendisini korumakta olduğu görülmektedir (Önder, 1998; ayrıca bk., Minibaş, 1999; Rişvanoğlu, 2005, ss. 247-249). Ancak, özellikle Fransa ve Kanada'nın tepkilerinden dolayı bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Şu an için tüm yatırımları dünya çapında korumakta olan herhangi bir uluslararası anlaşma yoktur. Ülkeler arası böyle bir anlaşma yapılamamasından, fakat devletlerin yatırımların korunması konusunda hemfikir olmalarından dolayı, yatırım yapmak isteyen devlet, diğer devlet ile yatırımlarının korunmasına yönelik karşılıklı anlaşmalar yapmaktadır. Günümüzde bu şekilde, devletlerarası birçok ikili anlaşma yapılarak, yatırımların korunmasına yönelik taraflar arası teminat verilmekte ve teşvik sağlanmaktadır. İmzalanan bu anlaşmalarda, taraflar devlettir (Tiryakioğlu, s. 174). Hazine Müsteşarlığı'nın verilerine göre Türkiye 2008 Ağustos ayına kadar 80 devlet ile yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına yönelik ikili anlaşmalara imza atmıştır (HazineMüsteşarlığı).

Yabancı yatırımcıların Türkiye'de yatırım yapmalarını teşvik etmek, yabancı yatırımcıları yerli yatırımcılarla eşit muameleye tabi kılmak ve yabancı yatırımcıların Türkiye'deki faaliyet ve işlemlerinden doğan net kâr, satış, tasfiye, tazminat ve lisans bedellerini yurt dışına serbestçe transfer edebilmelerini teminat altına almak amacı ile "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanuna Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu denmesinin sebebi, doğrudan yatırım yapan yabancı yatırımcılara veya yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarına uygulanacak muameleyi kapsamakta olmasıdır. 17.06.2003 tarihinde R.G.'de yayımlanan 4875 sayılı "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu" ile 18.01.1954 tarihinde R.G.'de yayımlanan 6224 sayılı "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" yürürlükten kaldırılmıştır. Uluslararası yabancı sermaye hareketleri göz önüne alındığında Türkiye'nin bu paydan gerektiği kadar faydalanamadığı ortadadır. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı verilerine göre; 24 Ocak kararlarının açıklandığı 1980 yılı ile 4875 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği Haziran 2003 yılı arasındaki dönemde, Türkiye'ye giren yabancı sermaye incelendiğinde, izin verilen yabancı sermaye ve fiili giriş arasındaki

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI**

önemli derecedeki fark, arzu edilen yabancı sermaye miktarından yararlanılamamış olunduğunun en açık göstergesidir. 1980-2003 (Haziran) yılları arasındaki dönemde toplam 35.203 milyon ABD doları yabancı sermaye yatırımına izin verilmiş olmasına rağmen, belirtilen dönemde sadece 18.085 milyon ABD doları yabancı yatırımın gerçekleşmiş olması, Türkiye'nin uluslararası konjonktürde yabancı sermaye yatırımlarından faydalanamadığını açıkça ortaya koymaktadır (Tablo-1).

Yıllar	İzin Verilen Yabancı Sermaye (milyon \$)	Yatırım Belgeleri Top. Yat. Tutarı (milyar TL)	Yabancı Sermayeli Firma Sayısı (birikimli) (**)	Firmaların Top. Sermayesi (milyar TL - birikimli)	Fiili Giriş (Milyon \$)
1980	97,00	76,87	78	28.390	35
1985	234,49	1.168,16	408	464.981	158
1990	1.861,16	18.249,28	1.856	7.943.775	1.005
1995	2.938,32	328.447,82	3.161	113.013.790	1.127
2000	3.477,42	7.883.004,85	5.328	3.063.464	1.719
2001	2.725,28	2.568.750,00	5.841	6.184.411	3.288
2002	2.242,92	1.535.599,00	6.280	10.092.737	590
2003(*)	1.207,99	2.161.400,68	6.511	12.605.285	150(***)
Toplam	35.203,30	19.151.249	---	---	18.085

Tablo-1: 4875 Sayılı Kanun Öncesinde Türkiye'de Yabancı Sermaye Girişleri.

* Haziran Ayı İtibari ile

** Birikimli

*** Ocak-Mayıs Ayı İtibari ile

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı.

4875 sayılı kanunda, doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesi ve yabancı yatırımcıların haklarının korunması amacı ile birçok düzenleme yapılmıştır. Eski kanunda, yapılacak yabancı yatırımın ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunması ve faaliyet göstereceği sektörün Türk özel teşebbüslerine de açık olması gerekmekte idi. Aynı zamanda, gelecek olan yabancı sermayeye sınırlama getirilerek, ülkede tekel olabilecek sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin çoğunluk hissesine sahip olunamayacağı karara bağlanmıştı. Yeni kanunda bu konular ile ilgili herhangi bir sınırlama

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI**

yoktur. Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı'nda, yurt dışında faaliyet gösteren kişi ve kuruluşların Türkiye'de şirket kurması, şube açması, faaliyette olanların yeni yatırım yapması, kapasitelerini arttırması veya tasfiye edilmesi ya da başka bir kuruluş ile birleşmesi Hazine Müsteşarlığı'nın iznine bağlı iken, 4875 sayılı kanun ile bu durumlarda izin alınması şartı ortadan kaldırılmış, sadece bilgilendirmeleri gerekliliği getirilmiştir (Yılmaz, 2006, s. 176). 20.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği" (2003) 4875 sayılı kanunun uygulama şeklini, 29.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren "Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik" (2003) ise yabancı yatırımlarda istihdam edilecek yabancı uyruklu kilit personelin çalışma izinleri hakkındadır.

6224 sayılı kanunun 18.01.1954 tarihinde R.G.'de yayımlanmasından 2009 Ocak ayına kadar olan dönem içerisinde Türkiye'de kurulan, ortaklıklarda bulunan ve şube açan yabancı sermayeli şirketlerin sayısının, 17.06.2003 tarihinde, 4875 sayılı kanunun yürürlüğe girmesine müteakiben arttığı gözlenmektedir. Hazine Müsteşarlığı verilerine (2009, s. 7) göre; ülkemizde faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirket sayısı toplam 21.079'dur. Bu şirketlerden 3.919 adedi yerli sermayeli şirketlere ortaklık şeklindedir (Tablo-2).

Yıl	Yeni	İştirak	Şube	Toplam
1954-2002 (birikimli)	4.221	871	202	5.294
2003	800	198	31	1.029
2004	1.440	446	62	1.948
2005	2.081	478	54	2.613
2006	2.473	633	63	3.169
2007	2.913	655	61	3.629
2008	2.695	638	64	3.397
Genel Toplam	16.623	3.919	537	21.079

Tablo-2: Yıllar İtibariyle Kuruluş Türlerine
Göre Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Sayısı.
Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı.

Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri'ne (2009, s. 17) göre, ülkemizde faaliyet gösteren 21.079 adet yabancı sermayeli şirketin 6.210 adedi, toptan ve perakende ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir. Toptan ve perakende ticaret sektöründe faaliyet göstermekte olan yabancı sermayeli şirketler, tüm sektörlerdeki yabancı sermayeli şirketlerin %29'luk kısmını oluşturmaktadır. İmalat sektöründe 3.757, gayrimenkul kiralama ve iş sektöründe ise 3.408 adet yabancı sermayeli şirket faaliyet göstermektedir. Ülkemizde faaliyet göstermekte olan AB üyesi ülke şirketlerinin sayısı 11.626'dır. Bu şirketlerin %31'ini Alman şirketleri oluşturmaktadır. 3.600 adet şirket ile ülkemizde faaliyet gösteren Alman şirketlerinin sayısı, Yakın ve Orta Doğu ülkeleri şirketlerinin sayısından daha fazladır. Almanya'yı 2.021 şirketi ile İngiltere ve 1.673 şirketi ile Hollanda takip etmektedir. 2008 yılındaki yabancı şirket sayıları, 2007 yılındaki yabancı şirket sayılarına göre ele alındığında; Yakın ve Orta Doğu ülkelerinin şirket sayılarının %12 arttığı ancak Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Kore Cumhuriyeti'nin içinde yer aldığı Asya ülkelerinin şirket sayısının %17, AB ülkelerinin şirket sayılarının %15 ve ABD ve Kanada şirketlerinin sayılarının bir önceki yıla göre %10 oranında azaldığı görülmektedir (Hazine Müsteşarlığı, 2009, s. 18). Halen yaşanmakta olunan küresel kriz ve uluslararası belirsizlik ve istikrarsızlıklar nedeni ile 2008 yılındaki yabancı sermayeli şirket sayılarında düşüş yaşandığı gözlenmektedir.

Şirket sayılarının artması yabancı sermaye girişinin arttığını gösterse de, asıl önemli olan husus yabancı sermaye yatırımlarının getirdikleri sermayedir. 2004-2009 Ocak arasında gerçekleşmiş olan uluslararası doğrudan yabancı yatırım girişleri incelendiğinde; uluslararası doğrudan sermaye girişlerinin hızla arttığı, ancak 2008 yılında gerçekleşmiş olan Net Uluslararası Doğrudan Yatırımların Toplamının 2007 yılına göre %20 gerilemiş olduğu görülmektedir. Ancak, Net Gayrimenkul girişlerindeki artış devam etmektedir (Hazine Müsteşarlığı, 2009, s. 13) .

Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri'ne (2009, s. 14) göre, 2004 yılından 2009 Ocak ayına kadar olan dönemdeki UDY girişleri sektörlere göre incelendiğinde; 2008 yılında bir önceki yıla göre,

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI**

toptan ve perakende ticaret sektöründeki UDY girişlerinin 169 milyon ABD dolarından 2.059 milyon ABD dolarına, inşaat sektöründe UDY girişlerinin 285 milyon ABD dolarından 887 milyon ABD dolarına ve elektrik, gaz ve su sektörlerindeki UDY girişlerinin 567 milyon ABD dolarından 1.034 milyon ABD dolarına yükseldiği gözlenmekte olup, elektrik, gaz ve su sektöründe yaşanmakta olunan hızlı artış dikkat çekicidir. Tüm bu artışlar karşısında girişlerin büyük kısmını oluşturan mali aracı kuruluşların faaliyetlerinin 2008 yılında, önceki seneye göre, %54 düşüş ile 11.662 milyon ABD dolarından 5.456 milyon ABD dolarına ve imalat sanayisindeki UDY girişlerinin önceki seneye göre, %12 düşüş ile 4.210 milyon ABD dolarından 3.734 milyon ABD dolarına düştüğü görülmektedir (Tablo-3).

Sektörler	2004	2005	2006	2007	2008
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	4	5	5	5	25
Balıkçılık	2	2	1	3	19
Madencilik ve Taşocakçılığı	73	40	122	336	168
İmalat Sanayi	190	785	1.866	4.210	3.734
<i>Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı</i>	78	68	608	766	1.278
<i>Tekstil Ürünleri İmalatı</i>	9	180	26	232	1.278
<i>Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı</i>	38	174	601	1.109	121
<i>B.Y.S.Makine ve Teçhizat İmalatı</i>	6	13	54	48	219
<i>Elektrikli Optik Aletler İmalatı</i>	2	13	53	117	243
<i>Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı</i>	27	106	63	70	67
<i>Diğer İmalat</i>	30	231	461	1.868	1.617
Elektrik, Gaz ve Su	66	4	112	567	1.034
İnşaat	3	80	222	285	887
Toptan ve Perakende Ticaret	72	68	1.166	169	2.059
Oteller ve Lokantalar	1	42	23	33	27
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	639	3.285	6.696	1.116	169
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	69	4.018	6.957	11.662	5.456
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	3	29	99	560	656
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	35	74	265	177	149
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	33	103	105	13	59
Toplam	1.190	8.535	17.639	19.136	14.442

Tablo-3: Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin
Sektörlere Göre Dağılımı (milyon ABD \$).
Kaynak: T.C. Merkez Bankası (Geçici veriler).

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI**

2004 ve 2009 Ocak ayı arasındaki dönemde UDY girişleri, yatırım yapan ülkeler çerçevesinde incelendiğinde, 2007 yılında 4.212 milyon ABD doları yatırım yapmış olan ABD'nin 2008 yılında yapmış olduğu yatırımlarının 848 milyon ABD dolarına düştüğü görülmektedir. Benzer şekilde AB ülkelerinin yatırımları bir önceki seneye göre %13 düşmüştür. UDY girişlerindeki bu genel düşüşe rağmen, Körfez ülkelerinin yatırımları 311 milyon ABD dolarından 1.746 milyon ABD dolarına yükselmesi dikkat çekicidir. Genel olarak ülkemize 2007 yılında ülkemize gerçekleştirilen UDY girişleri %25 azalarak, 2008 yılında 14.442 milyon ABD dolarına düşmüştür (Hazine Müsteşarlığı, 2009, s. 15) (Tablo-4).

Ülkeler	2004	2005	2006	2007	2008
AB Ülkeleri	1.027	5.006	14.489	12.600	11.008
<i>Almanya</i>	73	391	357	954	1.048
<i>Fransa</i>	34	2.107	439	368	680
<i>Hollanda</i>	568	383	5.069	5.443	1.767
<i>İngiltere</i>	126	166	628	702	2.281
<i>İtalya</i>	14	692	189	74	219
<i>Diğer AB Ülkeleri</i>	212	1.267	7.807	5.059	5.013
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)	6	1.646	85	373	289
Afrika Ülkeleri	-	3	21	5	83
A.B.D.	36	88	848	4.212	848
Kanada	61	26	121	11	24
Orta ve Güney Amerika, Karayipler	-	8	33	494	60
Asya	60	1.756	1.927	1.405	2.129
<i>Körfez Ülkeleri</i>	43	1.675	1.783	311	1.746
<i>Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri</i>	11	3	127	297	223
<i>Diğer Asya Ülkeleri</i>	6	78	17	797	160
Diğer Ülkeler	-	2	115	36	1
Toplam	1.190	8.535	17.639	19.136	14.442

Tablo-4: Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin
Ülkelere Göre Dağılımı (milyon ABD \$).
Kaynak: T.C. Merkez Bankası (Geçici veriler).

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI**

1980'den itibaren ithal ikameci, dışa kapalı, kamu müdahalesinin yoğun olduğu bir ekonomik yapıdan, ihracata dönük sanayileşme yaklaşımını benimseyen, dışa açık, serbest piyasa koşullarının hâkim olduğu bir ekonomik düzene geçiş için yapılmış olan düzenlemeler neticesinde Türkiye 2007 yılında dünya genelinde uluslararası doğrudan yatırımlardan aldığı payı %1,2'ye çıkarmıştır. Türkiye 2007 yılında gelişmekte olan ülkeler toplamında %4,4'lük paya sahip olmuştur. Dünya sıralamasında UDY girişlerindeki payını sürekli arttırarak, dünya sıralamasında üst sıralara çıkmakta olan Türkiye, 2006 yılında 16ncı sırada iken, 2007 yılında 22 milyar ABD doları doğrudan yatırım girişi ile 23ncü sıraya gerilemiştir. 2007 yılında UDY girişi önceki seneye göre artmış olmasına rağmen, dünya toplamındaki payında düşüş yaşanmıştır (YASED, 2008, s. 19) (Tablo-5).

Yıl	Giriş (Milyar \$)	Dünya Toplamındaki Pay (%)	Gelişmekte Olan Ülkeler Toplamındaki Pay (%)	Sıralama
2007	22.0	1.2	4.4	23
2006	20.0	1.4	4.8	17
2005	10.0	1.0	3.2	23
2004	2.8	0.4	1.0	38
2003	1.8	0.3	1.0	53
2002	1.1	0.2	0.7	53
2001	3.4	0.4	1.6	38
2000	1.0	0.1	0.4	53
1990lar	0.8	0.2	0.7	-
1980ler	0.2	0.2	0.8	-
1970le7r	0.1	0.2	0.9	-

Tablo-5: Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri
ve Uluslararası Doğrudan Yatırımlardan Aldığı Pay.

Kaynak: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü 2008 Dünya Yatırım Raporu.

4. 1980 Sonrası Türkiye'de Yabancı Sermaye Hareketlerinin Türk Dış Politikasına Yansımaları

Bir ülkenin ekonomik olarak kalkınabilmesi için, ülke içindeki ve dışındaki olanaklarını kullanarak, ortaya çıkan tasarruflarını değerlendirmesi veya bu tasarrufları ülke dışından borçlanarak veya yabancı sermaye girişi sağlayarak elde etmesi gerekmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde oluşan tasarruf açıklarını kapatması açısından yabancı sermayenin önemi yadsınamaz.

Türkiye, yabancı yatırımcı açısından oldukça cazip ancak bir o kadar da riskli bir ülkedir. Jeostratejik çerçevede cazip olan Türkiye, komşuları ve AB ile yaşayabileceği bir gerginlik, güven ortamının bozulmasına ve yatırımcının ülkeyi terk etmesine sebep olacağından dolayı da riskli bir ülkedir (Koca, 2005). Gelişmekte olan ülkelerin dış politikaları, ülkelerinde bulunan yabancı sermaye yatırımları ile doğrudan/dolaylı olarak karşılıklı etkileşim hâindedir. Yabancı sermayenin ülkeye gelmesindeki en önemli unsurun istikrar ortamı olduğu düşünüldüğünde, Türkiye'nin istikrar ortamını sağlamak amacı ile gerek iç gerekse dış politikada kararlı ve emin duruşu, yabancı yatırımların ülkeye daha çok ilgi göstermesini sağlayacaktır. Ülkede bulunan mevcut yabancı sermayenin belirsizlik ve istikrarsızlık ortamında ülkeden ayrılacağı düşünüldüğünde, Türk ekonomisinin ve Türkiye'nin uluslararası sistemdeki etkinliğinin ve dolayısı ile de kararlı duruşunun zarar görmesi muhtemeldir. Bu sebeple, yabancı sermayenin ülkeyi terk etmesine imkân tanımamak için, var olan ortamın istikrarı ve güvenliği uygun ve etkin politikalar ile sağlanmalıdır.

Canbolat'ın da (1999, s. 141) ifade ettiği şekilde, Türkiye gibi dış finansman kaynaklarını gerektiği gibi ve uygun şekilde etkin olarak kullanamayarak, dış borcunu gayri safi millî hasılasının büyük kısmından taviz vererek ödemeye çalışan ülkelerin, dış politikada süreklilik ve kararlılık arz eden bir duruş ortaya koyamamaları normaldir. 24 Ocak kararları ile başlayan süreçte devletin ekonomideki etkinliği ortadan kaldırılarak, serbest piyasa ve rekabet ortamı vasıtası ile sürdürülebilir bir kalkınma ve sanayileşme modeli öngörülmüştür. Ancak yapılan düzenlemeler ve uygulanan yanlış politikalar sonucunda, stratejik öneme sahip tesis ve sektörlerdeki yabancı sermaye oranının,

yerli sermayeye göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Örnek olarak, Türkiye'nin en büyük hacme sahip ilk on bankası arasında yer alan ve bulunduğu sektörde %3'lük paya sahip olan Oyak Bank'ın (ING Bank), yabancı sermayeye geçmesi sonucunda, Türk bankacılık sektöründeki yabancı payı %42'lere ulaşmıştır. Söz konusu bu sektörde IMF politikalarının etkisi tartışılmazdır. Filizfidanoğlu'nun da (2007) belirttiği gibi, gelişmiş ülkelerde bankacılık sektöründe yabancı payının %20'lerin üstüne çıkmasına izin verilmez iken, gelişmekte olan ülkelerde IMF politikalarının neticesinde bu oran oldukça yüksektir. İktisadi çerçevede sınırların kalkmasını öngören OECD ülkelerinin, kendi ulusal çıkarları söz konusu olduğunda yabancı sermayeye sınırlama getirdikleri görülmektedir. Bazı sektörlerde yabancı sermaye girişi tamamen yasaklanmakta iken, bazı sektörlerde ise %50 sınırı koyulmaktadır. İzlanda'da enerji ve balıkçılık, Meksika'da petrol sektörüne yabancı sermaye girişine izin verilmemektedir. Japonya'da iletişim ve ABD'nde kıyı taşımacılığında yabancı sermayeye kısıtlamalar uygulanmaktadır. Söz konusu ulusal çıkarlar olduğunda, bu ülkeler, devletin yönlendirici görevini öncelikli olarak uygulayarak, küreselleşmeye kendi ulusal çıkarlarına göre anlam vermektedirler. AB ülkelerinin özellikle bankacılık ve sigortacılık sektörlerinde hassas davrandıkları bilinmektedir. Örneğin, 2005 yılında Fransız Danone şirketinin Amerikan Pepsico şirketine satılacağı söylentileri karşısında, başta Fransa Cumhurbaşkanı Chirac olmak üzere, Fransız siyasetçilerinin tepkileri üzerine satış gerçekleşmemiştir (Öymen, 2007, s. 280). Her ne kadar küreselleşme ile birlikte ulus devletlerin etkinliklerini kaybettikleri ifade ediliyor olsa da, aslında devletlerin ulusal çıkarlarının her zaman ön planda olduğu ve gelişmiş ülkelerin dış politikada özgür hareket edebilmek amacı ile ülkelerindeki her sektöre yabancı sermaye yatırımı yapılmasına izin vermedikleri görülmektedir. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere piyasalarını açmaları konusunda sürekli baskıda bulunmaktayken, bu ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin tekstil ve tarım gibi sektörlerine piyasalarını açmadıkları görülmektedir (Stiglitz, 2006, s. 271).

İletişim sektöründeki kuruluşların hisselerinin çoğunluğunun veya tamamının yabancı sermayeye geçmesi ile birlikte sektör tamamıyla yerli sermayeden uzaklaşmış bulunmaktadır. Hava alanı ve

liman işletmelerinin de aynı şekilde yabancı sermaye tarafından alınması ve ülkenin stratejik konumdaki sektörlerine olan yabancı yatırımcının yoğun ilgisi dikkat çekicidir. Hâlen kamu ve yerli sermayeye ait olan tesislerin ise henüz satılmamış olmalarına rağmen, dışa bağımlı hâle gelmiş olmaları “sömürgeciliğin” yeni adı olan “küreselleşme”nin sonucu şeklinde yorumlanabilir (Civelek, 2007, s. 55).

Yatırımların karşılıklı korunması amacı ile yapılmakta olan anlaşmalar, anlaşmanın yapıldığı ülkenin uluslararası sistemdeki etkinliği oranında diğer ülkenin dış politikasını da etkilemektedir. Yanında olduğumuzu belirttiğimiz ya da fiilen yanında yer aldığımız bir ülkenin, bunun karşılığında yapacağı hibe veya ÇUŞ'larının yapacakları yatırımlar uluslararası sistemde sıklıkla görülmektedir. Körfez Savaşı esnasında İncirlik ve Erhaç Askerî Üsleri'nin ABD ve NATO'ya açılması karşılığında alınan hibe konuya örnek verilebilir. Ancak yaşanan krizin maliyetinin, alınan hibeden daha fazla olduğu bir gerçektir (Gerger, 1999, s. 182). Tarafların farklı olması bakımından, 1996 Aralık ayında Kazakistan'ın başkenti Alma-Ata'da gerçekleşen tören bir başka örnektir. Nazarbayev'in, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e “bağımsız bir devlet olarak” gelişmelerinde kendilerini desteklediklerini belirtmeleri üzerine, Kazakistan'a 1,2 milyar ABD doları yatırım yapılmış ve 300 milyon ABD doları kredi verilmiştir. Söz konusu bu girişim, Türkiye'nin bölge devletlerinin özgürlükleri, bölgedeki politikası ve dış politikada bölge üzerinde etkinliğini artırması bağlamında önemli bir husustur (Brzezinski, 2005, s. 205).

Devletin müdahale ve etkisinin yabancı sermayeyi teşvik kapsamı nedeni ile azalması neticesinde, yatırımların, ülkenin belirli bölgelerinde hatta şehirlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ülke coğrafyası ele alındığında; doğu ve güneydoğu bölgelerine yabancı sermaye yatırımı yapılmamış olması, bölgede gerekli istihdam ve kaynakların sağlanamamasına ve ulusal çıkarları etkileyecek ölçüde sonuçlarla karşılaşılmasına sebep olmuştur. Yıllardır devam eden terör olaylarının en büyük etkenlerinden bir tanesi bölgeye yatırım yapılmaması, istihdam yaratılmamasıdır. Hiçbir terör örgütünün, hiçbir ülkeden yardım almayarak eylemlerini 30 yıl gibi bir süre devam ettiremeyeceği aşîkârdır. Bu çerçevede; bölgede yatırım yapılması

konusunda yeterli teşvik sağlanmaz ve yabancı sermayenin bölgeye yatırımı yönlendirilmez iken, terör örgütüne yardım sağlayan ya da eylemlerini görmezlikten gelen ülkelerin yabancı sermayelerinin, özellikle stratejik öneme sahip tesis ve sektörlerin ihalelerine yoğun ilgi göstermeleri, Türk dış politikası bağlamında, dikkat çekici ve değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Ülkedeki stratejik tesisleri elinde bulunduran ülkeler karşısında, Türkiye'nin kararlı bir dış politika izlemesi güçleşebilir.

Sonuç

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü'nün (UNCTAD) 2008 Dünya Yatırım Raporu verilerine göre, 2007 yılında 1,8 trilyon ABD doları olan UDY girişleri dikkate alındığında, uluslararası sistemdeki aktörlerin bu paydan daha çok faydalanmak amacı ile ülkelerini cazip hâle getirmek için düzenlemeler yaptıkları görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülkeye olan kazanımları tartışılmazdır. Gelişmekte olan bir ekonomiye sahip olan Türkiye'de; 24 Ocak 1980 kararları ile başlayan süreçte beklenti, yabancı sermayenin ülkeye girmesi ile birlikte yerli sermaye ve yabancı sermaye arasında rekabet ortamı yaratılacağı, istihdam sağlanacağı, teknoloji transferinin gerçekleşeceği yönünde iken, beklentilerin gerçekleşmediği görülmektedir.

Ekonominin serbestleşmesini sağlamak ve uluslararası sisteme uyum sağlamak amacı ile AB üyeliği gerçekleşmeden GB'ye girmek, devletin yabancı sermaye yatırımlarındaki kontrol ve denetimleri ortadan kaldırarak ekonomideki etkinliğini azaltmak, yabancı sermayeyi her durum ve şartta koşulsuz kabul etmek gibi politikalar neticesinde, yabancı sermayenin özellikle belli sektörler yöneltmiş olduğu görülmektedir. Ancak, küreselleşmeyi her fırsatta gündeme getirerek, uluslararası sermayenin önündeki engellerin kalkması gerektiğini vurgulayan gelişmiş ülkelerin, kendi ülkelerinde yabancı sermayeye her konuda eşit ve açık davranmadıkları, kimi sektörlerde sınırlandırma kimi sektörlerde ise yasak koydukları, ulusal çıkarlarını her durum ve şartta dikkate aldıkları, devletin ekonomideki etkinliğini ortadan kaldırmadıkları görülmektedir.

Atatürk'ün temel ilkelerden bir tanesi olan devletçilik ilkesinin küreselleşmenin gölgesinde kalması, ulusal çıkarların gerektiği kadar dikkate alınmaması, ülkenin etkin ve özgür bir dış politika izlemesini güçleştirmektedir. Cumhuriyet döneminde iğne yapımından uçak yapımına kadar her sektörde sanayinin ilk adımları atılmış olsa da, izlenen yanlış politikalar sonucu bu girişimler sonuçsuz kalmıştır. Yabancı sermaye ülkeye mutlaka gelmeli ve bu konuda teşvik edilmelidir. Ancak devletin etkinliğinin var olmadığı durumda; stratejik öneme sahip tesis ve kurumların yabancı sermayeye geçmesi ve ulusal çıkarların arka planda kalması etkin ve özgür bir dış politika izlenememesine sebep olabilir. Sadece Milli Eğitim Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı'nın başına "millî" yazılmış olması, eğitim ve savunma sektörlerinin ulusal, yerli sermayeye ait olmalarının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Eğitim ve savunma sektörlerinde yabancı sermayenin etkin olması, ülkemizin ulusal çıkar odaklı dış politika izlemesini ve bölgesinde başat aktör olmasını engelleyebilir. Sahip olunan doğal kaynakların ve zenginliklerin yabancı sermayenin elinde bulunması ve devletin herhangi bir denetim ve yaptırım uygulamaması, sahip olunan değerlerin dış politikada kullanılamaması anlamına gelir ki, bu da ülkenin kararlı bir dış politika izleyememesine sebep olabilir.

Yabancı sermayenin ülkeye girmesi için düzenleme ve anlaşmaların yapılması kaçınılmazdır. Ancak, devletin ekonomideki varlığının ve etkinliğinin ortadan kaldırılmadığı ve devletin yabancı sermayeyi yönlendirebildiği ölçüde eğitim, savunma, iletişim gibi stratejik sektörler ulusal çıkar odaklı kullanılabilir ve dış politikada istikrar ve etkinlik sağlanabilir.

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI**

KAYNAKÇA:

1. 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu. (2003). 25 Aralık 2007 tarihinde Hazine Müsteşarlığı: <http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/dyyk.htm> adresinden alındı.
2. Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2006). *Globalleşme Sürecinde Çokuluslu Şirketler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
3. Arıkan, D. (2006). *Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*. İstanbul: Arıkan Basım Yayım.
4. ATO. *Gümrük Birliği Nedir?* 1 Aralık, 2008 tarihinde Ankara Ticaret Odası: http://www.atonet.org.tr/turkce/yayinlar/kitaplar/gumrukte_kusatma.pdf adresinden alındı.
5. Barnett, P. (2006). *Harekat Planı*. İstanbul: 1001 Kitap Yayınları.
6. Bilge, A. ve Ersel, H. (2007). Giriş. A. Bilge, ve H. Ersel (Dü) içinde, *Gümrük Birliği ve Türkiye Sanayisi Üzerine Etkileri* (Ankara). Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).
7. Brzezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
8. Bülten, U. D. (2009, 02). *Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü*. (Y. S. Müdürlüğü, Düzenleyen, ve Hazine Müsteşarlığı) 17 Şubat 2009 tarihinde Hazine Müsteşarlığı: <http://www.hazine.gov.tr> adresinden alındı.
9. Canbolat, İ. S. (1999). *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
10. Cihan, Ö. (2005). *Gelişmekte Olan Ülkelere ve Türkiye'ye Yönelik Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri (Uzmanlık Tezi)*. 12 Ocak 2008 tarihinde Hazine Uzmanları Derneği : <http://hazder2.googlepages.com/OmerCihanTezSermayeHareketleri.pdf> adresinden alındı.
11. Civelek, U. (2007). Sermaye Tarafından İşgal Edilmek. *Jeopolitik* (43), 55-57.
12. Çeken, H. (2003). *Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi*. İstanbul: Değişim Yayınları.
13. Dinçer, H. (2008). *Gümrük Birliği Çerçevesinde AB'nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının Avrupa ve Türk İş Dünyasına Etkileri*. İstanbul: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Yayınları.
14. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği. (2003). 18 Ocak 2008 tarihinde Hazine Müsteşarlığı: http://www.treasury.gov.tr/mevzuat/ybs/4875_DYYK_YONETMELIK.pdf adresinden alındı.
15. Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik. (2003). 18 Ocak 2008 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: http://www.calisma.gov.tr/birimler/cgm/yabancilarin_cal_izni2_.htm adresinden alındı.
16. DTÖ. *Dünya Ticaret Örgütü*. 4 Ocak 2008 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı: <http://ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.html> adresinden alındı.
17. Filizfidanoğlu, D. (16 Temmuz 2007). *Türkiye'ye Yabancılaşan Bankacılık Sektörü*. 2 Şubat 2008 tarihinde TUSAM: <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=971&sayfa=10> adresinden alındı.
18. GATT. *Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması*. 4 Ocak 2008 tarihinde Dış Ticaret Müsteşarlığı: <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=194&icerikID=293&dil=TR> adresinden alındı.

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI**

19. Gerger, H. (1999). *Türk Dış Politikasının Ekonomi Politikası*. İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık.
20. Hazine Müsteşarlığı. (Şubat 2009). *Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü*. (Y. S. Müdürlüğü, Düzenleyen, ve Hazine Müsteşarlığı) 17 Şubat 2009 tarihinde Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülten: <http://www.hazine.gov.tr> adresinden alındı.
21. Hazine Müsteşarlığı. *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2006*. 14 Şubat 2009 tarihinde Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü: http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/%c4%b0statistikler/Uluslararası%c4%b1%20Do%c4%9frudan%20Yat%c4%b1r%c4%b1m%20%c4%b0statistikleri/Di%c4%9fer/ykkt_a nlasmaları.pdf adresinden alındı.
22. İnan, K. (2004). *Dış Politika*. İstanbul: Timaş Yayınları.
23. Karagöz, K. *Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005*. 29 Aralık 2007 tarihinde Yaşar Üniversitesi: <http://joy.yasar.edu.tr/makale/8.sayi/mak-yasar.pdf> adresinden alındı.
24. Karar, 3. S. (1989). *Türk Parasının Kıymetini Koruma*. 12 Ocak 2008 tarihinde İstanbul Altın Borsası: <http://www.iab.gov.tr/turkish/kar01.pdf> adresinden alındı.
25. Karluk, S. R. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
26. Koca, A. (23 Eylül 2005). *Türkiye'de Yabancı Sermaye Sancısı*. 2 Şubat 2008 tarihinde TUSAM: <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=297&sayfa=41> adresinden alındı.
27. Köse, S. (2002). 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması. *Devlet Planlama Teşkilatı Planlama Dergisi* (Özel Sayı), 119-128.
28. Kula, F. (2003). Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (2), 141-154.
29. Minibaş, T. (Temmuz 1999). *Önümüzdeki 1000 Yılın Anayasası*. 12 Ocak 2009 tarihinde MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu: http://www.antimai.org/kitap/mai_taslak/minibas.htm adresinden alındı.
30. Oksay, S. *Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek Değerlendirilmesi*. 7 Ocak 2008 tarihinde Dış Ticaret Müsteşarlığı: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/cokulussayi8.doc adresinden alındı.
31. Önder, İ. (26 Nisan 1998). *MAI Sermayenin Anayasasıdır*. 13 Ocak 2008 tarihinde MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu: <http://www.antimai.org/kitap/maitop/maitop3.htm> adresinden alındı.
32. Öymen, O. (2007). *Ulusal Çıkarlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
33. Öztaşkın, M. (2007). Arkasında Karanlık İlişkiler Olan Petkim İhalesi İptal Edilmeli. *Jeopolitik* (43), 16-19.
34. Özyıldız, R. (1998). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü. *Hazine Dergisi* (11), 1-9.
35. Raporu, K. Ö. (2000). 8.BYKP. 4 Ocak 2008 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı: <http://ekutup.dpt.gov.tr/oik/plan8.htm> adresinden alındı.
36. Rekabeti Koruma Hakkında Kanun. (1994). 11 Ocak 2008 tarihinde Rekabeti Kurumu: <http://www.rekabet.gov.tr/pdf/kanun.pdf> adresinden alındı.
37. Rişvanoğlu, M. (2005). *Küresel Şirketler İmparatorluğu*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ
VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI**

38. Stiglitz, J. E. (2006). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı* (4.Baskı b.). (D. V. Arzu Taşçıoğlu, Çev.) İstanbul: Plan B Yayıncılık ve Yayımcılık.
39. Tiryakioğlu, B. Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Düzenlemeler. 165-181. (B. v. T.C.M.B. Ekonomik İstikrar, Dü.) 13 Ocak 2008 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası: www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kitap2/dogrudanyabyatirimci.doc adresinden alındı.
40. UNCTAD, D. Y. (2008). *Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü 2008 Dünya Yatırım Raporu*. 17 Şubat 2009 tarihinde http://www.unctad.org/en/docs/wir2008_en.pdf adresinden alındı.
41. UNCTAD, D. Y. (2008). *Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü 2008 Dünya Yatırım Raporu*. 17 Şubat 2009 tarihinde http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/UNCTAD2008-tr-24-09-2008.pdf adresinden alındı.
42. Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı. (1995). 11 Ocak 2008 tarihinde İstanbul Değerli Maden ve Mücevheratçıları Birliği: http://www.taj.org.tr/docs/pdf/mevzuat/15-Yab_Sermaye.pdf adresinden alındı.
43. YASED. (24 Eylül 2008). *YASED*. (Y. U. Sunumu, Düzenleyen) 19 Şubat 2009 tarihinde Uluslararası Yatırımcılar Derneği: http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/UNCTAD2008-tr-24-09-2008.pdf adresinden alındı.
44. Yılmaz, L. (2006). 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununun Getirdiği Yenilikler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (10), 173-190.

